

PORWAĆ SIĘ (93) *vb pf*

się (47), sie (46)

o oraz a jasne (w tym w a 1 r. błędne znakowanie).

inf porwać się (10). ◇ *fut* 1 sg porwę się (3). ◇ 2 sg porwiesz się (1). ◇ 3 sg porwie się (10). ◇ 3 pl porwą się (5). ◇ *praet* 1 sg m porwałem się, -m się porwał (4). ◇ 3 sg m porwał się (27). *f* porwała się (2). *n* porwało się (2). ◇ 3 pl m pers porwali się (5). *subst* porwały się (8). ◇ *plusq* 3 pl *subst* porwały się były (1). ◇ *part praet act* porwawszy się (15).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII – XVIII w. s.v. porywać się*.

1. *Poderwać się gwałtownie, powstać; rumpere Vulg, PolAnt, Mącz; (con)surgere Vulg, PolAnt; exsilire Vulg; corripere Mącz* (71) : Zyadłzy kęł potym vńnął áno fzumí wodá/ A we łbie íście nie mníey fzumíálá przygodá. Ráno fie potym porwał áno pięknie śwítá *RejWiz* 34v; *RejFig* Aa4; *BibRadz* 2.Reg 13/31; Potym Márgraff Brándeburłki porwał fie s temi łłowy mówíac. Niech to dáleko od nas oddali Pán Bog M. Cefáru ábychmy póspółu tákiego mniemánia o łobie łłuch puścíc mieli do Krolá Polłkiego *BielKron* [332²]v.; *GórnDworz* S8v; o północy włlyfzálly wołánie: Iz iuz oblubíeníc idzie/ winídźcie przeciwko niemu. Tedy fie porwálly ony pánny włlyfzálly/ y poczęły przypráwówác ony ląmpy fwoie. *RejPos* 340v, 244v; *RejZwierc* [28³], 100; On fie wnetze porwał á fnu niezáluiąc/ [...] vchodzył kryiomym y pokątnym obyczáiem *SkarŻyw* 244, 249, 436, 458, 600; á iz był chłop wyfłki *Piecinig/ Ruffin* tym fie níżey fchylá/ rozwíodłzy fie vderzył *Piecinigá* w tłufty brzuch głową [...] áłz vpadł/ woýłká zobudwu łtron łtały fłpokoyne pátrząc [...] porwał fie potym *Piecinig/ á* gniewem wielkim y włtydem záiułzony/ vderzył gwałtownie kułakíem ná *Perełławíáníná* *StryjKron* 134; *WerGość* 251; *KochPam* 87; Y niektorzy porwáwłzy fie/ fáłłzywie náń świadczyli *LatHar* 709; *KołakCath* C5; *WujNT Mar* 10/50; *CzahTr* K4; *GołCast* 20.

porwać się skąd [w tym: z czego (9), od kogo (1), od czego (1)] (11): *RejWiz* 127; Potym trafiło fye że przyłżłá ná *Młzą* íego kuchárká/ y tudzíesz podle żony y podle dźieweczki moíey w íedney łáwce pokłękłá/ tey háńby ścierpieciem niemogł/ porwałem fye z łáwki *OrzRozm* H3; *Mącz* 346b; łługá rozgłósił rzecz onę o orle/ ktorego nád nim widziáł: ták íłz óciec/ y mátká z czeládzíá/ od łtołu fie porwáwłzy/ ná to pátrzyć chćieli. *SkarŻyw* 527, 107, 286, 459. *Cf* »porwać się z miejsca«.

W porównaniu (2): On ná ten głós porwał fie íáko młódzieniec/ á ná ony łłowá óżył práwie duch íego/ y cíáło láty zprochníáłe nowá moc vczuło. *SkarŻyw* 113. *Cf* »porwać się by ze snu«.

W charakterystycznych połączeniach: porwać się od stołu, w łodzi, z łóza (a. łózka) (2), z ławki, z zastola; porwać się rano, wnet (a. hnet) (9); porwać się czerstwo, barzo harko.

Zwroty: »porwać się z miejsca« (4): Zathem pisarz porwawszy się z miejsca swego cum furibundo animo powiedział tak, wstrząsając rękoma: [...] *ZapMaz* 1594/89v, 1594/90; Zátym wnet páni młóda z mieýłcá fie porwálá/ A chcąc prawdy dołwiádłzyć łámá tám biežálá. *HistLan* C2v; *CzahTr* C3v.

»prętko się porwać« (3): *SkarŻyw* 51; *KochEpitCat* 109; A przetoż Zydowie ktorzy z nią byli w domu/ á cíefzyli íá/ wyžrzawłzy *Máriá* iz fie prędko porwáwłzy [*cito surrexit*] wybiežálá: fłzli zá nią *WujNT Ioann* 11/31.

»porwać się (by) ze snu (a. spania)« = *rumpere somnum Mącz* [*szyk zmienny*] (4): *RejFig* Bb8; *Mącz* 360c; O íáko fie/ by ze łnu porwał/ y przybiežáł do grobu/ y łzukał/ íáko íeleń wody/ ná

Páná fwego wołaiąc *SkarŻyw* 599; dźwięk wśelkich głólow powítał rozmaíty/ Iam fię porwał ze fpania *SapEpit* A3v.

»z trzaskiem się porwać« = *repente consurgere PolAnt* (2); *BibRadz Hab* 2/7; Corripio me interim ex lecto, vel corripio corpus e lecto, A ya fię s trzaskiem porwę z łóżá. *Mqcz* 346b.

Szeregi: »porwać się i biec (precz) (a. iść)« (3): Ná ten głos S. Antoni prętko fię porwał/ y fzedł gdzie go oczy niofły *SkarŻyw* 51, 193, 459.

»porwać się a wstać« (1): Owa kiedy fię iey [*dwornej pani*] trefi być przy iákiey rozmowie nie bárzo ftáteczney/ nie hneth fię porwác/ á wítać od niey ma/ chcąc fię náder ftáteczną/ á furowego żywothá białągłową pokazać *Górndworz* V8v.

Przen [z czego] (2) : [*Piotr św.*] vpadek fwoy iáko gorzkimi łzami oplákał/ á iáko fię czerśtwo zbłotá onego porwał/ y puł godziny wnim nieležąc: y iako wnetże nálazł łáfkę v Páná Bogá/ ięft fię czemu dziwowác. *SkarŻyw* 598.

Zwrot: »porwać się z grzechu« (1): Przeto fię przelęknąc ma Heretyk y ten ktory w grzechu leży/ á [...] porwác fię ma z grzechu fwego: poki Pan miłóśierny ściąga rękę fwoię. *SkarŻyw* 369.

a. *Gwałtownie ruszyć w jakimś kierunku, rzucić się w jakąś stronę; zaatakować; abire, arripere se, proripere se Mqcz; impetum facere PolAnt* (24) : Y nápełnieni byli wśyfcy w Bożnicy gniewu/ fłyżąc to. Y porwawśy fię wygnáli go z miáłthá/ y wiedli go aż ná wierzch gory/ [...] chcąc go zrzucić na fłyię. *Leop Luc* 4/29; *BibRadz Ose* 11/11; *BielKron* 116v; *RejAp* 36; Bárzo śmiercią iego Krol rozniewány/ porwał fię y mścić fię krwie męczeńniká Bożego chciał *SkarŻyw* 576.

porwać się do kogo, do czego (3): Co pies záłzczeka to fię do okná porwie *RejZwierc* 104; *WerGość* 219; A on tak wielką boleść ná čiele vczuł/ ifz ocknąwśy fię głósem wielkim krzyknął/ tak ifz fię ftrałz do niego porwála. *SkarŻyw* 201.

porwać się ku komu (1): A żoná powítawśy z ławy: Coć fye zdadzą té potráwy? [...] Porwie fye mąż ku niéy zátym *KochSob* 66.

porwać się dokąd (3): Y nápełniło fię miásto wśytko zámieszánia: y porwáli fię iednomyślnie do théátru pochwyćiwśy Gáiá y Aryłtárchá Mácedończyki towarzysze Páwłowe. *BudNT Act* 19/29, *Matth* 8/32. Cf »z prętkością się porwać«.

cum inf (1): A gdy Chryftus wślyżał zgiełk á grzmot chłóptwá z włóczniámi [...] wyźrzał z kárczmy oknem z prędká [...] Piotr też porwał fię do okná wygládác *WerGość* 219.

Zwroty: »z nagła się porwać« (1): Woźniki z naglá fię porwawśy Dobrze z fkor nie wyfkoczą/ bieżą/ plążą/ rzáią *RybGęśli* Cv.

»porwać się w nogi« = *uciec* (1): Ego me continuo proripio in pedes, A yam fię wnet porwał w nogi/ vderzyłem w nogi/ vciekłem. *Mqcz* 346d.

»porwać się precz« = *oddalić się; arripere sese foras Mqcz* (2): Diminuat tibi caput nisi hinc abis, Rołtrącć łep/ zmiękczyć párchów yefli fię nie porwiefz precz. *Mqcz* 223b, 346b.

»z prętkością się [*dokąd*] porwać« (1): Proripere se repente vel subito, Sprętkością fię gdzie porwác. *Mqcz* 346d.

[»porwać się na wiatr« = *ulecieć*: [*matka Eneasza*] z tym fię porwála ná wiatr fwémi pióry. Z takiégo cudu iemu myśl zaráz zdumiála/ Czyni z chęcią iáko mu mátká rofkazála *VegKmita* 17.]

Przen [gdzie] (1) :

*Szereg: »miotać się i porwać« (1): [gniew ludzki] Pożyteczny iest y potrzebny gdy nie rządzi pánem/ to iest rozumem: ále słucha iáko sługa/ gdy go tám wzywamy/ nie gdzie się tam miece y porwie: ále gdzie go wedle rozumu potrzebá *SkarKaz* 313b.*

a. Zaatakować (6) :

*porwać się do kogo (2): Tu on Szlachćic Polki porwał się do Węgrzyná/ á towarzysze łkoczyli/ y nie dáli iem przyść do ślebie [!]. *GórnRozm* E4. Cf »do siebie się porwać«.*

*porwać się na kogo, na co (3): on człowiek [...] Ná Bogá [= bożka] się swego porwał: Zá goleni go pochwycił/ O ściánę mu głowę rozbił. *BierEz* I; Kalibálszá gdy obaczył máty lud Skánderbegow/ iáł się z nich śmiać/ iż się thak názbyt śmiałymi czynią/ lekko ie sobie kładąc/ porwał się nánie rázem nieporządnie/ ípárli ie zá rázem Krześciánie/ mufieli ná zad do woyská. *BielKron* 245; *BielSpr* 56v.*

*porwać się z czym (1): Krol Filip się porwał z mieczem/ ále mu się vmknął Alexánder *BielKron* 123.*

*Zwrot: »do siebie się [= nawzajem] porwać« (1): A gdy się trzy godziny rownem Maršem bili Niemcy/ Polacy różno/ z plácow wstąpili/ Właśnie iáko z vgody ták odpoczywáli/ Zás się do siebie wżycy ochotnie porwáli. *StryjKron* 642.*

b. Ocknąć się (1) : (*did*) Sumniénie iż kupiec omdlal mowy posłowy aby czo śnim o pienyądze mowyl. (-) [...] Bo to Ludziám rzecz takowa Gdy kko [*lege*: kto] opieniędzach mowy Wnet podnieźcie kazdy głowy. [...] (*did*) Kupiec się porwał wlyżawłzy. (-) *RejKup* f4.

c. Unieść się, wybuchnąć (1) :

*Zwrot: »gniewem się porwać« (1): Zoná iże się gniewála/ Poł mu [zebrakowi] kápłuna podála. Toć zá dużę mężá mego/ Dawam iáłmużnę pierwłzego: [...] Iżby on mnie był żyw ostał. Aż też gniewem mąż się porwał: Ostatek zebrakowi dał. *BierEz* Pv.*

2. Sięgnąć po coś, ująć coś gwałtownie [do czego] (4) : Ieden błazná położył w pokoju przy sobie/ Iż nie mógł do drzwi tráfić/w bot wczás czynił sobie [*tj. wypróznił się*]. Pan się porwie do botá/ wwiąźnie mu nogá *RejFig* Aa8v.

*Zwrot: »porwać się do zbroje, do szable« = chwycić za broń (2:1): Y krzyknęła wielkim głófem/ ítarcy tyle dwoie/ Ze się wżycy słudzy w domu porwáli do zbroie. Poczną pytać co się dzieie? *KochZuz* A3; powiádaią o Alexándrze/ że skoro wlyśzał gránié/ porwał się od stołu do zbroie. *KochWr* 38; *OrzJan* 18.*

3. Podjąć się czegoś, wziąć się, zabrać się do czegoś (7) :

*porwać się do czego (2): Nie długo się rozmyłłáli/ skoro głos Boży zá vyrzenim oney gwiazdy do fercá ich przyłzedł: wsiádaycie/ łzukaycie Krolá niebá y ziemie/ ktory się teras národził: [...] o iáko się posłufźnie y ochotnie do tego porwáli? *SkarŻyw* 26; *SkarKaz* 579b.*

*porwać się na co (3): Táki był ten Ekwicyulz/ ktory się ná examen kościelne wnetże porwał/ y pewnie kazánia by był przeftał/ by mu był Papiełz zákazał. *SkarŻyw* 213; figá y winna máćicá y oliwá krolem być niechćiála/ boiąc się swey słodkości y tłuśtości wtráćić: á tarnie bárzo się rádo ná kroleństwo porwáło/ y wżytki drzewá popaliło y lámo zginęło. *SkarKaz* 80a. Cf »z furyją się porwać«.*

porwać się za kim [= *zacząć robić to, co ktoś inny przedtem*] (1): Niemcy z Włochy około fye tego [*nauki o ziołach*] pieczołuią/ á prawie fye iákoby o klénoty wyścigáią: iuz fye też Czechowie zá nimi porwáli *SienLek* 194.

cum inf (1): *WisznTr* 31 cf »mocą się porwać«.

Zwroty: »[*na co*] z furią się porwać« (1): Boże day nam taką łkromność/ gdy obmowj podobno łłuznie ćierpiem. bo potwarzj á kto dziś zmilczy? á kto wnetze ná oczyszczenie łławki łwey z furią fię nieporwie? *SkarŻyw* 243.

»mocą się porwać« (1): Aż w tym rzekłá [*zmarła matka widziana we śnie*]: Synu? Spifz? czy tak we mdłości/ Leżyłz? [...] MOcą porwałem fię vczćiwość vczynić/ Włafnie zdáło mi fię bym ze łnu miał wynić. *WisznTr* 31.

4. *Ulec zniszczeniu, rozerwać się, zepsuć się; conterere Vulg; dirumpere PolAnt* (11) : [*okręt*] niemogąc fię gwałtowney nawálności oprzeć/ gdy fię powrozy porwą/ máłzth fię złámie/ ábo obáli/ żagle rozerwáne łpádną/ puści fię ná fortunę *GórnDworz* Ff4v; *BudBib Ier* 10/20; Abowiem czáfu Goścínney wody/ musi fye wodá podnieść/ nád miaré łóćciem y dwiemá A kiedy fye kędy Stáwy porwą/ czáfem wodá y przez Groblę chodzi. *Strum* H3, K3v; *PudłFr* 25.

porwać się na czym (1): żebyś tám iákíey kłody nie dał przyfuć/ álbo iákich drew/ [...] A naydziefzli co/ tedy wyráb á wyrzuc precz. Abowiem fye póspolicie ná tym Stáwów barzo wiele porwie/ álbo Póniki wielkie bywáią. *Strum* E3.

W przen (1) : Porwály fię sídlá ich mychmy wybáwyeni/ Przez imyę Páná łwego łáchmy wlpomożeni *LubPs* cc4v.

Przen; rumpere Vulg, PolAnt (2) : *Leop Gen* 7/11; Roku łżeścłetnego wieku Noego Miełiącá wtorego/ á dnia síodmegonaltego tegoż miełiącá/ W tenże dzień włzytki źrzodłá przepáści wielkich porwály fię/ y okná niebieskie otworzone łą. *BibRadz Gen* 7/11.

a. *O ciele ludzkim* (2) :

Zwroty: »gwałtem się porwać« (1): Tám go ná on krzyż frogi gwałtem porzucili/ Okrutnémi gwoździámi do niego przybili: Aż fię człónki náświétłzé włzytki potárgály/ Y święté żyły iego gwałtem fię porwály. *SiebRozmysł* H4.

»porwać się od starości« (1): Achyiá (lepák) niemogł pátrzyć/ bo porwály fię były oczy iego od łftárości iego [*quia caligaverant oculi eius prae senectute eius*]. *BudBib* 3.Reg 14/4.

Synonimy: **1.** *pochwycić się, powstać, ruszyć, ruszyć się, rzucić się, wstać; a. skoczyć; a. napaść; b. obudzić się, ocknąć się; 2. ująć się; 3. podjąć się, wziąć się; 4. zniszczyć.*

Formacje współrdzenne cf *RWAĆ*.